

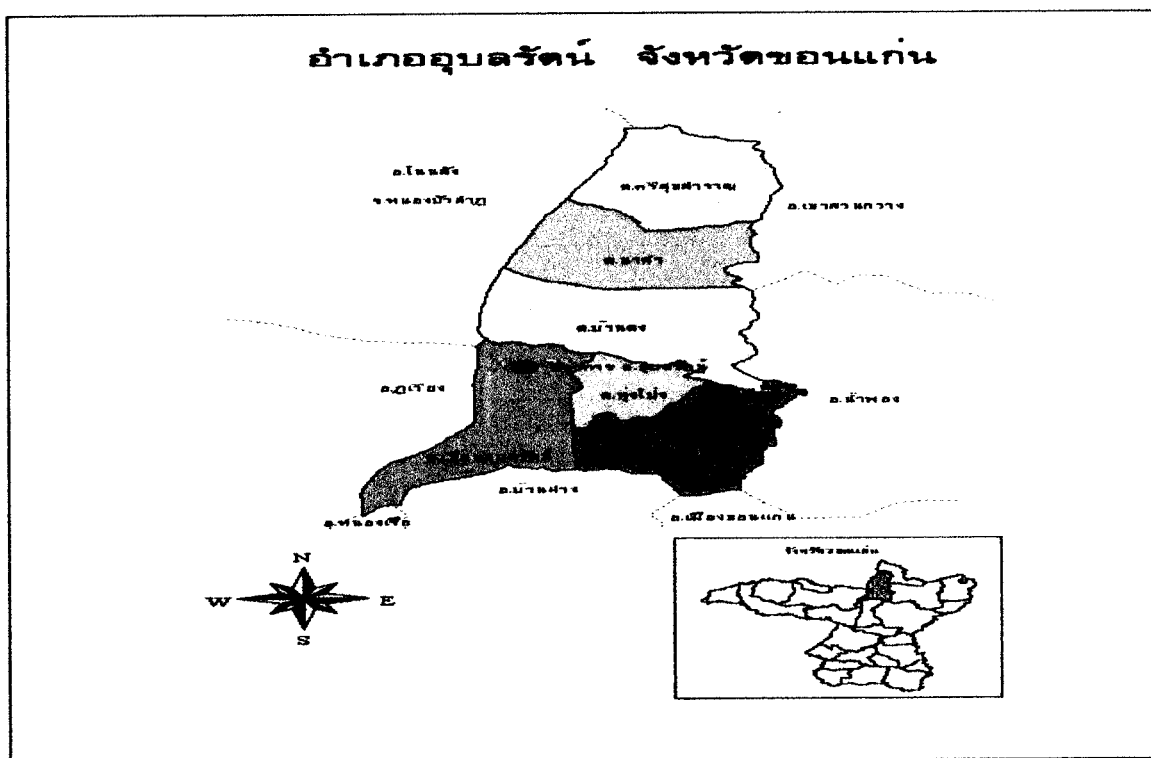
บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ในอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ได้มีการศึกษาแนวคิดและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้คือ

1. บริบทอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
2. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สภาพทั่วไปของอำเภออุบลรัตน์

ภาพที่ 2.1 แผนที่อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ที่มา: <http://www.khonkaen.com/map>

1.1 สภาพทั่วไปของอำเภออุบลรัตน์

สำนักงานเกษตรอำเภออุบลรัตน์ (2550:1-7) ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ดังนี้

1.1.1 ประวัติอำเภออุบลรัตน์

เมื่อต้นปี พ.ศ. 2515 ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่ตำบลโคกสูง ตำบลนาคำ และตำบลบ้านคง ซึ่งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ได้ทำเรื่องขอตั้งกิ่งอำเภอขึ้นให้ชื่อว่า กิ่งอำเภอพัฒนาบุรี โดยให้เหตุผลว่าท้องที่ 3 ตำบลดังกล่าว อยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอน้ำพอง ประมาณ 30 -36 กิโลเมตร การคมนาคมไปมาระหว่างอำเภอกับหมู่บ้านต่างๆ ไม่สะดวกยากลำบากในการติดต่อราชการหลายประการ ต่อมาอำเภอน้ำพองได้ติดต่อขอจัดตั้งอำเภอไปยังกระทรวงมหาดไทย โดยเปลี่ยนชื่อกิ่งอำเภอใหม่ว่ากิ่งอำเภออุบลรัตน์ จนเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2517 ทางราชการได้อนุมัติให้จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอขึ้น มีที่ว่าการกิ่งอำเภอตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 13 บ้านพระบาท ต่อมาได้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 ตำบลคือ ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ และตำบลศรีสุขสำราญ ตำบลบ้านคง ตำบลนาคำ ตำบลโคกสูง และเมื่อ พ.ศ. 2531 ได้แบ่งแยกตำบลออกมาอีกหนึ่งตำบล ได้แก่ตำบลทุ่งโป่ง รวมตำบลในปัจจุบัน 6 ตำบล ต่อมาเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2522 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้นเป็น อำเภออุบลรัตน์

1.1.2 ข้อมูลด้านกายภาพ

1) ขนาดและที่ตั้ง อำเภออุบลรัตน์ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของ จังหวัดขอนแก่น ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 50 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 418 ตารางกิโลเมตร

- ทิศเหนือ	ติดต่อเขต	อำเภอเขาสวนกวาง
- ทิศใต้	ติดต่อเขต	อำเภอบ้านฝาง อำเภอหนองเรือและ
อำเภอเมือง
- ทิศตะวันออก	ติดต่อเขต	อำเภอน้ำพอง
- ทิศตะวันตก	ติดต่อเขต	อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู
และ เขื่อนอุบลรัตน์

2) ลักษณะภูมิประเทศ โครงสร้างทั่วไปของพื้นที่อำเภออุบลรัตน์ ทั้งหมดอยู่ในเขตเกษตรน้ำฝน สภาพพื้นที่จะเป็นลักษณะลูกคลื่นลอนตื้น ดินส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นดินทรายขาดความอุดมสมบูรณ์ของดิน อุดมน้ำได้ไม่ดี ประกอบกับลักษณะพื้นที่เป็นลูกคลื่นเมื่อฝนตกทำให้ดินถูกชะล้างพังทลายได้ง่าย

1.1.3 การแบ่งเขตการปกครอง

อำเภออุบลรัตน์แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 ตำบล 71 หมู่บ้าน คือ

ตำบลโคกสูง	13	หมู่บ้าน
ตำบลนาคำ	13	หมู่บ้าน
ตำบลบ้านคง	15	หมู่บ้าน
ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์	10	หมู่บ้าน
ตำบลศรีสุขสำราญ	10	หมู่บ้าน
ตำบลทุ่งโป่ง	10	หมู่บ้าน

1.1.4 การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

สำนักงานเกษตรอำเภออุบลรัตน์เป็นหน่วยงานสังกัดกรมส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เป็นหน่วยงานที่ต้องรับนโยบายมาปฏิบัติ มีบทบาทในการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ ประชาชน เกษตรกร และกลุ่มต่างๆในพื้นที่ที่ดำเนินกิจกรรมในรูปแบบกลุ่มชุมชน และมีหน้าที่รับขึ้นทะเบียนแก่กลุ่มที่มีความประสงค์จะจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ปัจจุบันมีกลุ่มต่างๆ ขึ้นความประสงค์ขอขึ้นทะเบียนแล้ว จำนวน 22 กลุ่ม และได้รับการพิจารณาอนุมัติให้ขึ้นทะเบียนแล้ว จำนวน 22 กลุ่ม 556 ราย แบ่งเป็นวิสาหกิจชุมชนด้านการผลิตจำนวน 20 กลุ่ม บริการจำนวน 2 กลุ่ม (ข้อมูล ณ เดือน เมษายน 2551) โดยเริ่มจากการเป็นหน่วยงานที่รับจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน และเป็นหน่วยงานภาคีที่ร่วมส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ซึ่งกระบวนการในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนนั้นดำเนินการ โดยจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ผ่านเวทีชุมชน ซึ่งได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ผลจากการจัดเวทีเรียนรู้ทำให้ทราบถึงปัญหาและสถานการณ์ของวิสาหกิจชุมชนของอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นในปัจจุบัน ซึ่งพบว่าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ดำเนินกิจกรรมด้านการผลิตสินค้าเกษตร ได้แก่ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ด้านหัตถกรรม ได้แก่ การทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย การจักสาน ด้านการแปรรูป ได้แก่ แปรรูปปลา แปรรูปข้าว ด้านการบริการ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และพบว่าวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการ เช่น การวางแผนการผลิต การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม การปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการตลาด การขาดการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ การจัดหาแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์และการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการผลิตและการตลาดซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายกันเองภายในชุมชน ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ และขาดความรู้ด้านการจัดทำโครงการเสนอขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

2. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

2.1 ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2538 : 272,772) ได้ให้ความหมาย “วิสาหกิจ” หมายถึงการประกอบกิจการ เช่น การผลิต การขนส่ง การจำหน่าย ส่วน “ชุมชน” หมายถึง หมู่ชน กลุ่มชนกลุ่มคน ที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน (2548 : 2) ให้ความหมายว่า “วิสาหกิจชุมชน” หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดย คณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็น นิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

กรมส่งเสริมการเกษตร (2548 : 24) ได้กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจชุมชน คือการ ประกอบการเพื่อจัดการ “ทุน” ของชุมชนโดยคนในชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองการ พึ่งตนเองและความเพียงพอของครอบครัวและชุมชน

เสรี พงศ์พิศ วิจิต นันทสุวรรณ และ จ่านอง แรกพินิจ (2544 : 23) ได้ให้ ความหมายของวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการซึ่งรวมถึงกระบวนการคิด การจัดการ ผลิตผลและทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยภูมิปัญญาขององค์กรชุมชน หรือเครือข่ายองค์กรชุมชน และยังหมายถึง กิจกรรมชุมชนที่มุ่งประกอบเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชน และ ระหว่างชุมชน โดยนำวัตถุดิบทรัพยากร และภูมิปัญญาของชุมชน รวมทั้งงานวิจัยค้นแบบ มาสร้างสรรค์ผลิตผลเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ของชุมชน

นอกจากนี้ยังให้ความหมายคำว่า Small and Micro Community Enterprise (SMCE) หรือวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการขนาดย่อมและขนาดจิ๋วของธุรกิจชุมชน เพื่อการจัดการ “ทุนของชุมชน” อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง

อัญญา สุขสมบูรณ์ (2545 : 33) จารุพงศ์ พลเดช (2546:14-16) ไพบุลย์ วัฒนศิริ ธรรม (2547 : 43-49) และสมศักดิ์ สุริโย (2547 : 23) ได้ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนไว้ใน แนวเดียวกันคือ วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบกิจการขนาดเล็กของชุมชนเพื่อการบริโภค และสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนนั้น ๆ โดยนำทรัพยากรในชุมชนมาสร้างสรรค์ให้เกิดผลิตภัณฑ์ หรือ สินค้าใหม่ บนพื้นฐานภูมิปัญญาของชุมชน บริหารจัดการโดยองค์กรชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถ พึ่งตนเองได้ และเกื้อกูลกันระหว่างชุมชนใกล้เคียงในรูปแบบเครือข่าย

วิชิต นันทสุวรรณ (2548 : 2) ให้คำจำกัดความของวิสาหกิจชุมชนว่าหมายถึง การประกอบการ ซึ่งรวมถึงกระบวนการคิด การจัดการผลผลิต และทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมีได้มีเป้าหมายเพื่อสร้างกำไรทางเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคมด้วย

เสรี พงศ์พิศ (2546 : 40) ได้นิยามคำว่าวิสาหกิจชุมชน ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Small and Micro Community Enterprise คือ การประกอบการเพื่อการจัดการ “ทุน” ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งตนเอง สำหรับ “ทุน” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึง ทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่เป็นน้องไว้ใจกัน)

จากแนวคิดดังกล่าว วิสาหกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ซึ่งเป็นการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ โดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว เพื่อสร้างรายได้ และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน

2.2 เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2547 : 24) ระบุว่า วิสาหกิจชุมชน มีเป้าหมายหลัก 4 ประการ คือ

2.2.1 สนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน แก่จุดอ่อนเสริมจุดแข็ง ให้ชุมชนใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และทุนทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2.2.2 สร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบการพัฒนา เพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนที่ครอบคลุมการจัดการทุกด้าน ให้มีระบบการจัดการการผลิต การแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งดำเนินการ โดยองค์การชุมชน หรือเครือข่ายองค์กรชุมชนในการวางแผนดำเนินการ และประสานความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนอื่นๆ

2.2.3 พัฒนาระบบเศรษฐกิจ – สังคมของชุมชน ที่มีอิสระพึ่งตนเองได้ ระบบการจัดการที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน มีต้นทุนการจัดการต่ำ และเป็นสถาบันทางสังคมที่ชาวบ้านพึ่งพาอาศัยได้

2.2.4 พัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่กระจายการพัฒนาไปสู่ทุกส่วนของชุมชน ไม่ใช่ระบบที่ให้โอกาสกับผู้ที่เหนือกว่าทางด้านเศรษฐกิจหรือการเมือง

2.3 องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2546 : 39 : 46) กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนควรมี 7 ประการ คือ

2.3.1 ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการเอง อาจมีคนนอกมีส่วนร่วมมือให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่หุ้นส่วนใหญ่ที่มีอำนาจตัดสินใจ

2.3.2 ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด ซึ่งอาจนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้

2.3.3 ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ โดยไม่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ

2.3.4 มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากล

2.3.5 ดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงหลายๆ กิจกรรม ประสานฝึกพลังและเกื้อกูลกัน

2.3.6 การเรียนรู้เป็นหัวใจของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

2.3.7 การพึ่งตนเอง เป็นเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน

2.4 ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ (2547 : 13) ได้แบ่งวิสาหกิจชุมชนเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

2.4.1 วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน ได้แก่ การดำเนินการต่างๆ เพื่อกินเพื่อใช้ในท้องถิ่น เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้ชุมชนเกิดความพอเพียง อย่างน้อยให้พออยู่พอกิน เหลือใช้ในท้องถิ่นนำออกสู่ตลาดบริโภค โดยการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต หีบห่อ การตลาดและการจัดการต่าง ๆ เพื่อให้สามารถแข่งขันได้

2.4.2 วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า ได้แก่ การนำผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเข้าสู่ตลาดบริโภคและรวมไปถึงผลผลิตทั่วไปที่เหมือนกัน เหลือใช้ในท้องถิ่นนำออกสู่ตลาดบริโภค โดยการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต หีบห่อ การตลาดและการจัดการต่างๆ เพื่อให้สามารถแข่งขันได้

2.5 รูปแบบของวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศและคณะ (2544 : 23) วิสาหกิจชุมชนเป็นรูปแบบที่ครอบคลุมเกี่ยวกับกิจกรรม ดังต่อไปนี้

2.5.1 การแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องเนื่องจากการผลิตทางการเกษตร เพื่อการพึ่งตนเองและเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรขององค์กรชุมชน/เครือข่ายขององค์กรชุมชน

2.5.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์เครื่องคั้นเพื่อสุขภาพ ไม้พื้ผลไม้พื้นบ้าน การแปรรูปพืชผักผลไม้พื้นบ้านรูปแบบต่างๆ ผลิตภัณฑ์ยาสมุนไพร ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยว (ธรรมชาติ เกษตร) พิพิธภัณฑ์ชุมชน และอื่นๆ

2.5.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนอง การพึ่งตนเองขององค์กรชุมชนและเครือข่ายขององค์กรชุมชน เช่น น้ำปลา กะปิ ไข่ เครื่องมือ เครื่องใช้ อาหาร ยาสมุนไพร และอื่นๆ

2.5.4 การพัฒนาระบบการตลาด การบริการและสวัสดิการชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน ร้านค้า (ตลาด) ชุมชน แหล่งนัดพบทางการ และศูนย์สุขภาพชุมชน และอื่นๆ

นอกจากนี้ เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2544 : 23) ยังได้กล่าวไว้ว่าการที่องค์กรชุมชน/เครือข่ายขององค์กรชุมชน พัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชนได้ครบทั้ง 4 กิจกรรม และมีการเชื่อมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และมีความต่อเนื่องจะเกิดเป็น “ระบบวิสาหกิจชุมชน”

2.6 แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

เสรี พงศ์พิศ และคณะ (2544 : 24-27) ระบุว่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นเรื่อง การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขธรรมชาติ เป็นเรื่องความมั่งคั่งและมีอยู่มีกินทั้งในวันนี้และวันหน้า เป็นเรื่องของการสร้างระบบเศรษฐกิจระดับฐานรากของสังคมไทยให้เป็นเซลล์เล็ก ๆ ที่เข้มแข็ง ที่ประกอบกันขึ้นเป็นองค์พหุของระบบเศรษฐกิจภาพรวม

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนจึงต้องมีแนวทางเฉพาะที่สอดคล้องกับแนวคิด เป้าหมาย และเอื้อให้เกิดการพัฒนากระบวนการที่พึ่งตนเองได้ ไม่ใช่การทำหนึ่งโครงการภายใต้โครงสร้างที่มีอยู่เดิมของสังคม แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จึงควรเริ่มต้นและการดำเนินงานที่ชุมชน เพราะครอบครัวและชุมชนเป็นแหล่งผลิตที่สร้างผลผลิตจริงของระบบเศรษฐกิจ มีการบริหารจัดการที่มีอิสระ และสอดคล้องกับศักยภาพในการบริหารจัดการขององค์กรชุมชน ชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและภูมิปัญญา เพราะครอบครัวและชุมชนเป็นผู้สร้างผลผลิต และสืบทอดภูมิปัญญา จึงควรได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสม และเป็นการคืนสิทธิในการจัดการการผลิต และการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ให้ชุมชน วิสาหกิจชุมชนที่แท้จริงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบการพึ่งตนเอง โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้จากการจัดการทรัพยากรและผลผลิต แสวงหาและพัฒนาความรู้บนฐานความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน พัฒนาระบบทุนและสวัสดิการของชุมชน เป็นการสร้างผลผลิตและผลิตภัณฑ์ที่มี

คุณภาพ มีคุณธรรมกำกับความสัมพันธ์กับทุกฝ่ายไม่ใช่ว่าการฉวยโอกาส การผลิตในปริมาณมาก และการแสวงหากำไรสูงสุด การพัฒนาวิสาหกิจของชุมชน สามารถดำเนินการในรูปแบบการสร้างความร่วมมือกับองค์กรภายนอก เพราะองค์กรชุมชน/เครือข่ายองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าของวิสาหกิจชุมชนยังมีข้อจำกัดในความสามารถด้านบริหารจัดการหรือการร่วมทุนกับองค์กรภายนอก โดยมีทุนหลักในการดำเนินงานจากชุมชน เป็นการสร้างความร่วมมือ โดยองค์กรชุมชน/เครือข่ายเป็นผู้ตัดสินใจ และเป็นผู้เลือกองค์กรภายนอกเข้ามาในกระบวนการความร่วมมือที่เกิดขึ้น ไม่ใช่ว่าการตัดสินใจโดยหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกที่มีใช้องค์กรชุมชน/เครือข่ายสามารถกำหนดมาตรฐานเพื่อรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนของตนให้เกิดความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและผู้ให้บริการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนกำหนดจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมทั้งการให้สิทธิในการอนุรักษ์ ดูแล จัดการ แหล่งทรัพยากร แหล่งเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน กับองค์กร ชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดระบบการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการดำเนินงานที่เน้นในเรื่องการปรับวิถีคิดของชุมชนแบบพึ่งพาภายนอกมาพึ่งพาตนเอง โดยเชื่อมโยงบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายใน และภายนอกชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ในที่สุด โดยหลักการของวิสาหกิจชุมชน คือ มีการเรียนรู้เป็นหัวใจ และมีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย

2.7 ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จและความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542 : 124-136) อธิบายว่ามีหลายปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จและความล้มเหลว ซึ่งปัจจัยที่สำคัญๆ สามารถสรุปได้ ดังนี้

2.7.1 ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน กิจกรรมธุรกิจที่ต้องอาศัยการตลาดจะต้องเริ่มต้นจากนำเงิน ไปลงทุน ทำการผลิต ทำการค้า ได้รายได้กลับมาเป็นเงินก้อนใหญ่กว่าเดิม ในกรณีที่มีกำไรเงินลงทุนในการทำธุรกิจมีมาจาก 3 แหล่ง คือ เงินทุนตนเอง เงินทุนที่กู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ และเงินทุนที่ได้มาจากการระดมทุนจากคนในชุมชนเอง ถ้าเป็นเงินทุนจากการระดม วิสาหกิจในชุมชนมีโอกาสดิบโตได้ดีกว่า กรณีเงินทุนจากการกู้ยืม

2.7.2 ปัจจัยด้านการตลาด จะต้องรู้ว่าสินค้าที่ผลิตได้ จะนำไปขายที่ไหน และขายอย่างไร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ เป็นกลุ่มที่มีลูกค้าที่แน่นอนและพอเพียง กลุ่มชุมชนที่มีตลาดแน่นอนและพอเพียง จะเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ยืนอยู่ได้เติบโตได้ พร้อมกับมีการขยายกิจการ ปัจจัยด้านการตลาดเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของวิสาหกิจชุมชน ตลาดจึงเป็นหัวใจของการผลิต เป็นตัวนำการผลิต

2.7.3 ปัจจัยด้านการผลิต การจะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร ต้องผ่านการวิเคราะห์ทั้งอุปสงค์ (demand) และอุปทาน (supply) ในตลาด ความชำนาญของผู้ทำการผลิตเป็นปัจจัยที่มี

ความสำคัญพอๆ กับโอกาสทางการตลาด การผลิตในชุมชนที่มีต้นทุนการผลิตไม่สูง พร้อมกับผู้ผลิตมีความรู้ ทักษะ ความชำนาญ สามารถได้รับผลผลิตที่มีคุณภาพและสามารถแข่งขันในตลาดได้ การผลิตที่จะประสบผลสำเร็จต้องสอดคล้องกับโอกาสทางการตลาด และผลผลิตเป็นที่ต้องการของตลาด

2.7.4 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ การบริหารจัดการเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน แบ่งเป็น 3 ด้านที่สำคัญ คือ

- 1) ด้านระบบการเงิน ความสามารถในการระดมทุนและสะสมทุนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ
- 2) ด้านระบบงาน วิสาหกิจชุมชน ที่จะประสบผลสำเร็จต้องมีการจัดโครงสร้างการบริหาร มีการแบ่งฝ่าย แบ่งสายงาน เพื่อการควบคุม กำกับอย่างชัดเจน
- 3) ด้านระบบบุคลากร ในวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ ไม่ค่อยมีสายงานบังคับบัญชา ที่ชัดเจน เนื่องจากบุคลากรที่เป็นลูกจ้างมีน้อย บุคลากรของกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกและกรรมการ การสั่งการ การบังคับบัญชา การให้คุณให้โทษจึงไม่มี ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในด้านระบบบุคลากรจึงขึ้นอยู่กับผู้บริหารและสมาชิกมีสัจจะ คุณธรรมและมีความเสียสละ

2.7.5 ปัจจัยด้านผู้นำ ชาวชนบทส่วนใหญ่มีขนาดแคลนผู้นำ ผู้นำมักเกิดขึ้นโดยธรรมชาติเกิดจากผู้ประสบผลสำเร็จในอาชีพ ความมีบารมี มีความรู้ มีฐานะ เป็นที่พึ่งพาของคนในสังคมได้วิสาหกิจชุมชนที่ประสบผลสำเร็จมักจะอยู่ได้การนำของบุคคลเหล่านี้ จากการศึกษาจะพบว่าวิสาหกิจชุมชน ที่ก่อตั้งโดยบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในอาชีพหรือโดยคณะบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน การระดมทุนจะง่าย กิจการขยายตัวได้รวดเร็ว มีความมั่นคง และ โอกาสประสบผลสำเร็จมีสูง

2.7.6 ปัจจัยด้านแรงงาน แรงงานในวิสาหกิจชุมชน ที่เป็นลูกจ้างส่วนใหญ่มีน้อย โดยมากเป็นประเภททำงานให้ตัวเอง (self - employed) ภายในครอบครัว ส่วนมากพบว่าเป็นแรงงาน ที่มีความรู้ น้อย ขาดทักษะและประสบการณ์จึงเป็นแรงงานไร้ฝีมือ เป็นแรงงานของคนรุ่นพ่อ แม่ ปู่ ย่า เป็นสำคัญ

2.7.7 ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก การเกิดขึ้น การคงอยู่ การเติบโตและยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ต้องร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันทำและร่วมกันรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจะรวมถึงการระดมทุน และการใช้ทุนที่ระดมมา ซึ่งทุนดังกล่าว คือ เงินทุน ดังนั้น การมีส่วนร่วมระดมทุน จึงหมายถึง การร่วมมือ ถือหุ้ ร่วมลงทุนและการนำทุนและการนำทุนไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งที่กล่าวมาเป็น

ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่นำพาให้วิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จ ขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมอย่างเอาการเอางาน เป็นตัวบ่งชี้ถึงความสามารถพึ่งตนเองได้

2.8 บทบาทการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

เมธี พยอมพงศ์ (2544 : 39) ได้กล่าวถึงบทบาทของหน่วยงานหรือชุมชนมีอำนาจการส่งเสริมกับแนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

2.8.1 การกระจายอำนาจ หมายถึง สภาพที่หน่วยงานหรือชุมชนมีอำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับแนวทางและวิธีการดำเนินกิจกรรมของตนเองได้อย่างกว้างขวาง การกระจายอำนาจเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2.8.2 การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ส่งเสริมให้ประชาชนในระดับ ท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนและการวางแผน การพัฒนาต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขข้อเท็จจริงและความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ กลยุทธ์การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบและกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน จะทำให้ชุมชนเกิดความแข็งแกร่งและยั่งยืน

2.8.3 การประชาสังคม แนวคิดนี้เกิดจากสภาพปัญหาในสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ไม่สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้โดยลำพัง ทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกร่วมกันมารวมเป็นกลุ่มหรือองค์กร ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์บนพื้นฐานของความรัก ความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกันภายใต้ระบบการจัดการที่มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย

ดังนั้นบทบาทของหน่วยงานต่างๆ ในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน คือ การกระจายอำนาจการมีส่วนร่วมของประชาชน และการประชาสังคม ทำให้ชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มีการรวมกลุ่ม และมีการอำนาจการตัดสินใจมีแนวทางวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

2.9 บทบาทหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ได้กำหนดให้กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นแกนกลางในการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มีหน้าที่เป็นผู้ให้การรับรองสถานภาพของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย และเป็นสำนักเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มีบทบาทหน้าที่ 3 ส่วน คือ

2.9.1 เป็นหน่วยงานในการรับจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน/เพิกถอนวิสาหกิจชุมชน
และเครือข่าย และการเลิกกิจการ

2.9.2 เป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

2.9.3 คำนึงการให้เกิดการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและ
เครือข่ายอย่างครบวงจรและเป็นเอกภาพ

2.10 หลักการประกอบการวิสาหกิจชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ (กรมส่งเสริมการเกษตร 2547 : 8) โดยสุภาส จันทร์หงษ์ รองผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กล่าวถึงการประกอบการวิสาหกิจชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ โดยทั่วไปควรอยู่ภายใต้หลักการนี้ คือ

2.10.1. **สร้างสรรค์ผลผลิตด้วยความคิดที่สร้างสรรค์** โดยใช้วัตถุดิบทรัพยากร และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน

2.10.2 **ก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ** สังคม และการเรียนรู้ของชุมชน

2.10.3 **มุ่งประโยชน์ทางสังคมแก่ชุมชนมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุด**

2.10.4 **มุ่งต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ** การมีสุขภาพอนามัย และคุณภาพชีวิตที่ดี
ของชุมชน

2.10.5 **มุ่งต่อการสร้างสรรค์ระบบนิเวศน์ของสังคม** การอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.10.6 **มุ่งต่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว** ชุมชน และระหว่างชุมชน

2.10.7 **เป็นการประกอบการร่วมกันของคนในชุมชน**

2.11 การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร (2547 : 13-28) ได้ให้
ข้อควรรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานไว้ดังนี้

2.11.1 **วิสาหกิจชุมชนแตกต่างจากธุรกิจชุมชน** ขณะที่ธุรกิจชุมชนเน้นที่การบริหารจัดการมุ่งสู่ตลาดและมุ่งกำไร วิสาหกิจชุมชนเน้นความร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อให้
พึ่งตนเองได้ ขณะที่ธุรกิจชุมชนมีเป้าหมายให้ “รวย” วิสาหกิจชุมชนมี เป้าหมายให้ “รอด” ธุรกิจ
ชุมชนมักจะดำเนินกิจกรรมเป็นเรื่อง ๆ วิสาหกิจชุมชน เป็นระบบที่มีหลากหลายกิจกรรมเชื่อมโยง
เข้าด้วยกันเสริมกันแบบบูรณาการ ธุรกิจชุมชนดำเนินการตามรูปแบบและมักเลียนแบบ วิสาหกิจ
ชุมชนมีความคิดสร้างสรรค์ ถ้าเปรียบเทียบธุรกิจชุมชนกับการทำการเกษตรก็คล้ายกับการปลูกพืช
เดี่ยว ขณะที่วิสาหกิจชุมชนคล้ายกับการทำเกษตรผสมผสานหรือวนเกษตร คือแทนที่จะทำ 2-3
อย่าง ก็ทำ 20-30 อย่าง

2.11.2 **จุดเน้นวิสาหกิจชุมชน** เน้นที่วิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด
เพราะปัญหาที่ผ่านมาไม่ใช่เรื่องการผลิต ซึ่งชุมชนผลิตอะไรได้มากมาย มากมายจนไม่รู้จะขาย
ที่ไหน ประเด็นวันนี้จึงไม่ได้อยู่ที่ “วิธีทำ” แต่อยู่ที่ “วิถีคิด” ต้องปรับวิถีคิดใหม่ ถ้าทำแบบ “ปลูก
พืชเดี่ยว” แต่ถ้าทำแบบเกษตรผสมผสานและวนเกษตรก็จะเน้นการทำวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้พอ

กินพอใช้ก่อนแล้วค่อยพัฒนาไปสู่การจัดการเชิงธุรกิจ เมื่อพอเพียงและพึ่งตนเองได้ก็สามารถผลิตให้เหลือเพื่อตลาดได้ ถ้าเกษตรกรไม่ได้ก็ไม่เสียหาย ถ้าขายได้ก็เป็นกำไร วิสาหกิจชุมชนไม่ได้เอาตลาดมาเป็นตัวตั้ง แต่เอาชีวิตเป็นตัวตั้งไม่ได้ปฏิเสธตลาด แต่ไม่เอาตลาดเป็นเป้าหมาย อย่างไรก็ตามถ้าหากคิดจะนำผลผลิตออกสู่ตลาด ตั้งแต่ต้นก็อาจทำได้แต่ต้องเป็นผลิตภัณฑ์ ที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อาจเรียกได้เป็น “สูตรเด็ดเคล็ดลับ” มาจากการรู้จักใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ หรือทรัพยากรในท้องถิ่น บวกกับความคิดสร้างสรรค์ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม อย่างไรก็ตามก็ควรเริ่มจากเล็กไปหาใหญ่ สร้างรากฐานเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งก่อน ทำกินทำใช้ก่อน ทดแทนสิ่งที่ซื้อจากตลาด ให้มากที่สุด และหากจะนำผลิตภัณฑ์ตัวเก่งออกสู่ตลาด ก็ควรเรียนรู้การจัดการและกลไกของตลาดให้ดี และไม่หวังพึ่งพาตลาดเป็นหลักแต่พึ่งตนเองและพึ่งพากันเองมากกว่า

2.12 การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน (กรมส่งเสริมการเกษตร : 1) การประเมินวิสาหกิจชุมชนถือเป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยให้วิสาหกิจชุมชนได้เรียนรู้ตัวเองในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การกำหนดทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผนดำเนินงาน การดำเนินงานด้านการตลาด การวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน การบริหารสมาชิกเป็นต้น ซึ่งจะใช้เป็นเครื่องมือหลักให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานได้เข้าไปปรับทราบศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน เพื่อชักนำเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้และให้พัฒนางานวิสาหกิจชุมชนอย่างเหมาะสมต่อไป

2.12.1 วัตถุประสงค์ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบระดับความเข้มแข็งและผลลัพธ์ของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน และสามารถวางแผนพัฒนาได้ตามความพร้อมของแต่ละวิสาหกิจชุมชน

2.12.2 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนแต่ละแห่ง เพื่อวางแผนให้การส่งเสริมและสนับสนุนตามความพร้อมของวิสาหกิจชุมชนต่อไป
- 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบข้อมูลของวิสาหกิจชุมชนและวางแผนสนับสนุนได้ตามบทบาทหน้าที่
- 3) วิสาหกิจชุมชนได้ทราบศักยภาพของตนและนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนเพื่อพัฒนาตนเอง

2.13 ประโยชน์ของวิสาหกิจชุมชนต่อเกษตรกรและชุมชน

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548 : 8-9) กล่าวถึงการกำหนดนโยบายให้เกิดการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งการผลักดันกฎหมายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรและชุมชน คือ

2.13.1 การรวมตัวของเกษตรกรในการประกอบการระดับชุมชนในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนมีความมั่นคง ได้รับการรับรองตามกฎหมาย

2.13.2 การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เพื่อจัดระเบียบให้เกิดลำดับก่อนหลัง และภาคีสามารถรับรู้ข้อมูลที่ต้องการประชาชนต้องการจัดลำดับความต้องการของชุมชนที่อยากให้อาจารย์สนับสนุน เพื่อให้เกิดการส่งเสริมสนับสนุนได้ตรงตามความต้องการที่แท้จริง

2.13.3 วิสาหกิจชุมชนที่ยื่นขอจดทะเบียน ได้รับการพัฒนาเป็นผู้ประกอบการที่พัฒนาและใช้ประโยชน์จากศักยภาพของทุกชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการเข้าถึงแหล่งทุน

2.13.4 ระบบเศรษฐกิจชุมชน จะมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ มีความพร้อมที่จะพัฒนา สำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต

สรุปได้ว่าการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนได้มีการส่งเสริมพัฒนาอาชีพและการรวมกลุ่มในชุมชนต่างๆ โดยการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ และภาคเอกชน โดยได้ปรับระบบและกระบวนการทำงาน มุ่งเน้นการพัฒนาแนวใหม่ เน้นให้เกษตรกรและชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นสำนักงานเลขานุการและได้กำหนดวิสัยทัศน์ คือ “กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นองค์กรที่มุ่งมั่นพัฒนาเกษตรกร ให้มีอาชีพและรายได้มั่นคง ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน” ซึ่งการส่งเสริมการเกษตรกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์และหนุนเสริมกัน ทั้งปรัชญาแนวคิดพื้นฐานเดียวกันคือ อยู่ภายใต้หลักการสอนให้เกษตรกรรู้จักช่วยเหลือตัวเอง (self-help) และการเรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยตัวเอง (learning by doing) จากการดำเนินการส่งเสริมกลุ่มต่างๆ ของทุกหน่วยงานถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เพียงแต่อาจจะไม่ตรงกับหลักการสำคัญบางประการของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีการจัดการใหม่ให้สมบูรณ์ และสอดคล้องกับแนวทางและรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน ให้มากยิ่งขึ้น กลุ่มต่างๆ เหล่านี้จะสามารถพัฒนาไปสู่วิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งได้

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกหรือเจตคติบุคคลที่มีต่องานที่ทำ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการได้รับการตอบสนองความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ ส่วนความพึงพอใจจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความต้องการและสิ่งจูงใจต่าง ๆ ซึ่ง Barnard อ้างใน เกสส์ค แก้ว ร่วงลือ 2548:16 ได้กล่าวถึงสิ่งจูงใจที่ใช้เป็นเครื่องกระตุ้นบุคคลให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานไว้ดังนี้

3.1.1 สิ่งจูงใจที่เป็นวัตถุ (*material inducement*) ได้แก่ เงิน สิ่งของหรือสภาวะทางกายให้แก่ผู้ปฏิบัติงานและสิ่งจูงใจที่เป็นโอกาสของบุคคลซึ่งไม่ใช่วัตถุ (*personal nonmaterial opportunities*) เช่น เกียรติภูมิ อำนาจ การใช้สิทธิพิเศษ

3.1.2 สภาพทางกายที่พึงปรารถนา (*desirable physical condition*) คือสิ่งแวดล้อมในการทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอันอาจก่อให้เกิดความสุขทางกายในการทำงาน ได้แก่ สถานที่ทำงาน เครื่องมือ สิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงาน

3.1.3 ผลประโยชน์ทางอุดมคติ (*ideal benefactions*) หมายถึงสมรรถภาพของหน่วยงานที่สนองความต้องการของบุคคลในด้านความภูมิใจที่แสดงฝีมือ การได้มีโอกาสช่วยเหลือครอบครัวตนเองและผู้อื่น รวมทั้งการได้แสดงความภักดีต่อหน่วยงาน

3.1.4 ความดึงดูดใจทางสังคม (*associational attractiveness*) คือความสัมพันธ์ฉันท์มิตรกับผู้ร่วมงาน อันจะทำให้เกิดความผูกพันและความพึงพอใจร่วมกับหน่วยงานและสภาพของการอยู่ร่วมกัน ที่เป็นความพึงพอใจของบุคคลในด้านสังคมหรือความมั่นคงในสังคม ซึ่งจะทำให้รู้สึกมีหลักประกันและความมั่นคงในการทำงาน

3.1.5 การปรับสภาพการทำงานให้เหมาะสมกับวิธีการและทัศนคติของบุคคล (*adaptation of conditions to habitual methods and attitudes*) หมายถึงการปรับปรุงตำแหน่งงาน วิธีการทำงานให้สอดคล้องกับความสามารถของบุคลากร

3.1.6 โอกาสที่มีส่วนร่วมในการทำงาน (*opportunity of enlarged participation*) คือการเปิดโอกาสให้บุคลากรรู้สึกมีส่วนร่วมในงาน

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่าความพึงพอใจหมายถึง การได้รับการตอบสนองจนรู้สึกพอใจจากงานที่ทำ

3.2 ความหมายของความพึงพอใจในการทำงาน ได้มีนักวิจัยและนักศึกษาได้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลายประการ คือ

บริบูรณ์ บ่อเกิดทรัพย์ (2537 : 7-8) อ้างตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน(2525 : 288) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “พึง” เป็นคำช่วยกริยาอื่น แปลว่า “ควร” เช่น พึงใจ หมายความว่า พอใจ ชอบใจ Good ใน วิทยา บุตรดี (2533 : 10) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า หมายถึง คุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือระดับความพึงพอใจซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจต่าง ๆ และทัศนคติของบุคคลที่มีต่องาน

วิทยา บุตรดี (2533 : 9) อ้างถึงใน สุเทพ พานิชพันธุ์ (2541 : 17) เป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถลดความตึงเครียดของผู้ทำงานให้น้อยลง และความตึงเครียดนี้มีผลมาจากความต้องการของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความต้องการมากจะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้อง ถ้าเมื่อใดความต้องการได้รับการตอบสนอง ความเครียดจะน้อยลงหรือหมดไป ทำให้เกิดความพึงพอใจ

วิชัย มะลิซ้อน (2538 : 10) กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ความพึงพอใจของบุคคลในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ จึงเป็นความรู้สึกหรือเจตคติที่ดีของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมที่ทำ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ประกอบกิจกรรมได้รับการตอบสนองความต้องการของเขาทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทำให้เขาเกิดความพึงพอใจในการประกอบกิจกรรม ส่วนจะพึงพอใจมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความต้องการของเขาเองและองค์ประกอบที่เป็นสิ่งจูงใจ

Vroom, W.H. (1964 : 99) ให้ความหมายความพึงพอใจในงานไว้ว่า ความพึงพอใจหมายถึง ผลที่ได้จากการที่บุคคลได้เข้าไปมีส่วนร่วมในงานที่ตนทำความพึงพอใจในงาน หรือทัศนคติเป็นคำที่ใช้แทนกันได้ และทัศนคติในทางลบจะแสดงให้เห็นถึงความไม่พึงพอใจในงานนั้น ๆ

Morse, Nanev C. อ้างถึงใน วิทยา บุตรดี (2533 : 3) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ความพึงพอใจหมายถึง สภาพของสภาวะจิต ที่ปราศจากความเครียดทั้งนี้เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีความต้องการ ถ้าความต้องการนั้น ได้รับการตอบสนองทั้งหมด หรือบางส่วนความเครียดจะน้อยลง ความพึงพอใจจะเกิดขึ้น และในทางกลับกันถ้าความต้องการนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง ความเครียดและความไม่พอใจก็จะบังเกิดขึ้น และได้ให้ทัศนะไว้ว่าเป็นความรู้สึกพอใจในการเต็มใจที่จะปฏิบัติงานนั้นให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ คนจะรู้สึกพอใจในงานที่ทำเมื่องานนั้นให้ผลประโยชน์ตอบแทนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ซึ่งสามารถสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของเขาได้

Davis Kaith (1967 : 61) มีความเห็นว่า พฤติกรรมเกี่ยวกับความพึงพอใจของมนุษย์ คือความพยายามที่จะขจัดความตึงเครียดหรือความกระวนกระวายหรือภาวะไม่ได้คุณภาพในร่างกาย เมื่อมนุษย์สามารถจัดสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวได้แล้ว มนุษย์ย่อมได้รับความพึงพอใจในสิ่งที่ตนต้องการ

Good Carter (1973 : 320) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า ความพึงพอใจ หมายถึง สภาพ คุณภาพ หรือระดับความพึงพอใจซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจต่าง ๆ และทัศนคติที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น ๆ

จากความหมายของความพึงพอใจในหลาย ๆ ความหมายดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่าความพึงพอใจในการทำงาน (Job satisfaction) หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติในทางที่ดีของบุคคลที่มีต่องานที่ทำอยู่ ถ้าบุคคลใดมีความพึงพอใจมากก็จะสละอุทิศแรงใจ แรงกาย และปัญญาให้แก่งานมากส่วนผู้มีความพึงพอใจน้อยก็มักจะทำงานเพียงตามหน้าที่ที่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวงประกอบที่เป็นสิ่งจูงใจที่มีอยู่ในงานนั้น ส่วนความพึงพอใจในการปฏิบัติงานนั้น หมายถึง ความรู้สึกที่จะกระตุ้นและผลักดันให้บุคคลปฏิบัติงาน เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามจุดหมายที่ตั้งไว้ โดยมีผลมาจากปัจจัยหลายด้านด้วยกันทั้งสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ฯลฯ และจากสภาพแวดล้อมภายใน เช่น ลักษณะบุคลิกภาพส่วนตัว เป็นต้น อันจะเป็นผลทำให้ผู้ปฏิบัติงานรู้สึกเต็มใจ หรือมีความผูกพันกับงาน และพร้อมที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

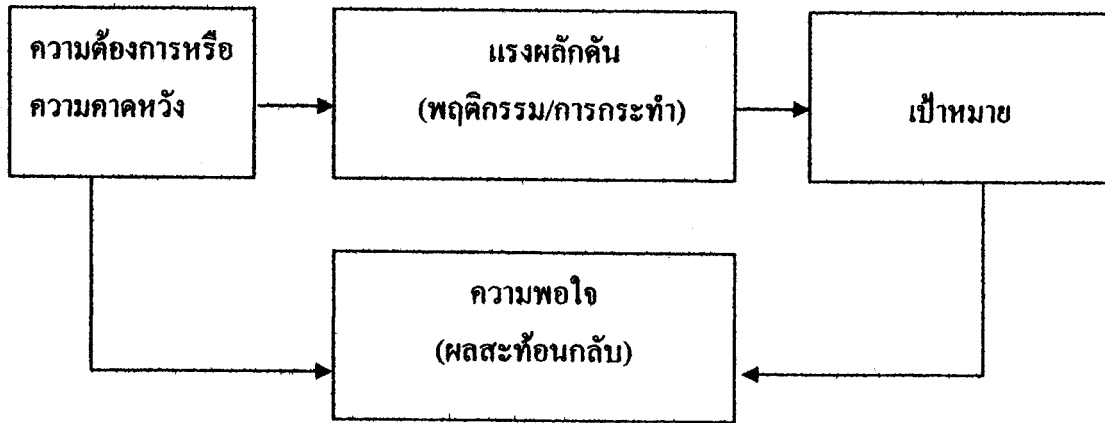
3.3 องค์ประกอบของความพึงพอใจ

3.3.1 Mullins อ้างถึงใน กลุณดา โชติมุกตะ (2538 : 34) กล่าวถึงความพึงพอใจว่าเป็นผลมาจากองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ

- 1) ความต้องการหรือความคาดหวังของบุคคล
- 2) แรงผลักดันที่นำไปสู่พฤติกรรมและการกระทำ
- 3) เป้าหมายที่ต้องการบรรลุเรื่องนั้น ๆ และเมื่อบรรลุเป้าหมายแล้วจะเกิด

ความพอใจดังแผนภูมิ

ภาพแสดงการเกิดความพึงพอใจของบุคคล

ภาพที่ 2.2 การเกิด “ความพึงพอใจ” ของบุคคล

ที่มา: กุลนดา โชติมุกตะ (2538 : 34) “ความพึงพอใจของประชาชนต่อระบบและกระบวนการให้บริการของกรุงเทพมหานคร : ศึกษากรณีสำนักงานเขตบางซื่อ “ภาคนิพนธ์พัฒนาบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

3.4 ทฤษฎีความพึงพอใจ

ฮารี เพชรหุด (2530 : 58-59) ได้กล่าวถึงทฤษฎีความพึงพอใจไว้ 2 ทฤษฎีดังนี้

3.4.1 ความพึงพอใจนำไปสู่การทำงาน หรือความพึงพอใจสัมพันธ์กับงาน

การศึกษาด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักจิตวิทยากลุ่มต่าง ๆ พยายามสรุปให้เห็นว่าความพึงพอใจจะนำไปสู่การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าบุคคลมีความพึงพอใจในการทำงานที่เขารับผิดชอบอยู่ เขาจะสามารถทำให้ประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น มีผลผลิตเพิ่มขึ้น มีกำไรเพิ่มขึ้นความพึงพอใจอาจจะเกิดจากกำลังใจ ขวัญในการทำงาน คนที่ขวัญกำลังใจดี กำลังขวัญสูง บุคคลนั้นจะมีความสุขและเมื่อมีความสุขก็จะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ Herzberg และคณะ ได้นำเอาความพึงพอใจมาอธิบายในรูปแบบตัวแปรการทำงาน ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจ กับกลุ่มที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ ตัวแปรที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในการทำงานขององค์กร ได้แก่การนิเทศงาน สภาพสิ่งแวดล้อมในการทำงาน ค่าจ้างแรงงาน และนโยบายขององค์กรหรือนโยบายของบริษัท ส่วนตัวแปรที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ ได้แก่ ลักษณะงานที่ก่อให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลการยอมรับนับถือจากบุคคลอื่น และความภาคภูมิใจของผู้นำ

3.4.2 ผลการทำงานให้เกิดความภูมิใจ นักมนุษยสัมพันธ์ให้ความสำคัญกับความพึงพอใจมาก โดยเน้นหนักลงไปว่าความพึงพอใจจะนำไปสู่การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพแต่มีบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีแรกของมนุษยสัมพันธ์ จึงคิดค้นทฤษฎีใหม่ขึ้นมาซึ่งตรงกันข้ามกับทฤษฎีแรก คือผลการทำงานหรือผลงานจะนำไปสู่ความพึงพอใจ ในกลุ่มนี้ที่บุคคลสำคัญที่มีแนวคิดแบบหลักก็คือ Porter และ Lawler บุคคลทั้งสองเน้นให้เห็นว่า ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ อีกมากมาย ตลอดจนผลงานที่ปรากฏจะทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน

ดังที่ได้กล่าวข้างต้นได้ว่า องค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในงานจะสัมพันธ์กับการทำงาน ถ้าคนทำงานมีความพึงพอใจในการทำงานเขาจะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และผลผลิตก็จะเพิ่มขึ้นซึ่งจะเป็นผลที่ติดตามมา

3.5 ทฤษฎีแรงจูงใจ

ทฤษฎีลำดับความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) มาสโลว์ (A.H. Maslow 1954 อ้างใน โชติช่วง ภิรมย์ 2538 : 4) เป็นนักจิตวิทยาสังกัดในค่ายมนุษยนิยม ได้อธิบายว่ามนุษย์มีความต้องการตลอดเวลา เมื่อมีความต้องการใดที่ได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะไม่มีความหมายสำหรับคนนั้นต่อไป ทฤษฎีลำดับความต้องการของมาสโลว์ ตั้งอยู่บนสมมติฐาน 3 ประการ คือ

3.5.1 มนุษย์ทุกคนมีความต้องการและความต้องการนั้นจะไม่มีที่สิ้นสุด

3.5.2 ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นแรงจูงใจให้แสดงพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่แสดงออก

3.5.3 ความต้องการของมนุษย์มีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากต่ำไปหาสูง เมื่อมีความต้องการลำดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้วบางส่วน ความต้องการขั้นสูงต่อไปก็จะติดตามมาเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมใหม่ต่อไป

ลำดับความต้องการของมนุษย์ Maslow ได้แบ่งเป็น 5 ลำดับ จากต่ำไปหาสูงดังนี้

1) **ความต้องการด้านร่างกาย (Physiological Needs)** เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นสิ่งจำเป็นที่สุดในการดำรงชีพ ได้แก่ อาหาร อาศัย ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน และความต้องการทางเพศ การจับจ่าย

2) **ความต้องการความปลอดภัย และมั่นคง (Security Needs)** เป็นความรู้สึกรับประกันที่จะได้รับการปกป้องคุ้มกันภัยที่จะเกิดแก่ชีวิตและทรัพย์สิน ความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งรวมถึงความก้าวหน้าและความอบอุ่นทางใจด้วย

3) **ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging)**

Needs) เป็นความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์ด้านจิตใจอื่น ต้องการเพื่อน อยากมีพวกพ้องอยากให้ผู้อื่นยอมรับ

4) ความต้องการชื่อเสียงและได้รับการยกย่องทางสังคม (Esteem needs) เป็นความต้องการเกี่ยวกับความมั่นใจในตนเอง ในเรื่องของความรู้ความสามารถ อยากมีหน้ามีนามีชื่อเสียง มีคนยกย่องนับถือในสังคม ต้องการด้านสถานะภาพ

5) ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต (Self Actualization Needs) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ อยากให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดหรือความหวังของตนเอง

นอกจากนี้ยังกล่าวว่าปัจจัยสูงใจ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงที่ทำให้คนชอบและรักงาน เป็นสิ่งสร้างความพึงพอใจให้บุคคลปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มี 5 ประการได้แก่

(1) ความสำเร็จในการทำงาน เมื่อได้ทำงานจนเสร็จสิ้นแล้ว สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้เรียนรู้วิธีการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ครั้นผลงานสำเร็จเขาจึงเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในผลสำเร็จของงานนั้นอย่างยิ่ง

(2) การได้รับการยอมรับนับถือ ทั้งจากผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และผู้มาติดต่องาน การยอมรับนับถืออาจเป็นการยกย่องชมเชย แสดงความยินดี การให้กำลังใจ หรือการแสดงออกอื่นใดที่สื่อให้เห็นถึงความสามารถ เมื่อได้ทำงานจนบรรลุผลสำเร็จ

(3) ลักษณะของงานปฏิบัติ งานที่น่าสนใจ งานที่ต้องอาศัยความคิดริเริ่มสร้างความท้าทายให้ต้องลงมือทำ หรือเป็นงานที่สามารถทำตั้งแต่ต้นจนจบโดยลำพังผู้เดียว

(4) ความรับผิดชอบ หมายถึงความพึงพอใจที่เกิดจากการได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงานใหม่ ๆ และมีอำนาจรับผิดชอบได้อย่างเต็มที่ ไม่มีการตรวจสอบหรือควบคุมอย่างใกล้ชิด

(5) ความก้าวหน้า หมายถึงการได้รับเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นของบุคลากรรวมทั้งมีโอกาสที่จะได้รับ

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

จรรยาวิทย์ วัฒนวรรณ (2547 : 57) ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรใน จังหวัดพังงา พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีอายุเฉลี่ย 44.1 ปี การศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สภาพการสมรส

ส่วนใหญ่สมรสแล้ว ระยะเวลาการเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ต่ำกว่า 5 ปี สถานภาพในกลุ่มส่วนใหญ่พบว่า มีตำแหน่งต่าง ๆ ในกลุ่ม ด้านอาชีพหลักส่วนใหญ่ทำสวนยางพาราและส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพรอง ด้านการถือครองพื้นที่เพื่อการเกษตรส่วนใหญ่ถือครองพื้นที่ต่ำกว่า 15 ไร่ และส่วนใหญ่มีเอกสารสิทธิ์ รายจ่ายของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเฉลี่ย 65,866 บาท โดยเป็นรายจ่ายเพื่อการยังชีพสูงสุดเฉลี่ย 35,593 บาท สูงสุด เฉลี่ย 54,753 บาท มีรายได้จากกิจกรรมกลุ่มเฉลี่ยเพียง 8,123 บาท สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรกลุ่มมีหนี้สินจะมีหนี้สินเฉลี่ย 32,050 บาท

สุขเกษม คารารธรรม (2543 : 28) ได้ศึกษาผลการดำเนินงานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จังหวัดอุดรธานี พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรส่วนมาก จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพหลักคือ ทำการเกษตร รายจ่ายต่อปีในครอบครัวเฉลี่ย 58,520.40 บาท มีผลผลิตการเกษตรที่เพียงพอในการแปรรูปและถนอมอาหาร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์จากพืช วัตถุดิบส่วนใหญ่ซื้อมาและเป็นการแปรรูปเพื่อบริโภคและจำหน่าย การจำหน่ายเป็นการจำหน่ายภายในชุมชน สำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีการปรับปรุงด้านความสะอาด การกำหนดมาตรฐาน การตรวจสอบคุณภาพ ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ และการประชาสัมพันธ์เพิ่มขึ้น

ศิริกุล ลิขสิทธิ์กุล (2547 : 39) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานธุรกิจกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ทำการศึกษามีอายุเฉลี่ย 45 ปี ส่วนใหญ่สมรสแล้ว การศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 รายได้อยู่ในระดับ 30,001-50,000 บาท/ปี โดยเป็นสมาชิกกลุ่มมาแล้ว 7 ปีขึ้นไป ซึ่งมีทั้งสมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและ 1 ใน 3 ของสมาชิกมีตำแหน่งทางสังคม

ชาตรี บุญนาค (2544 : 75) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มพบว่าเพศ อายุ การศึกษา จำนวนสมาชิก ในครัวเรือน รายได้จากการประกอบอาชีพภาคการเกษตร รายได้จากการประกอบอาชีพทั้งหมด พื้นที่ถือครองสาเหตุเข้าร่วมกลุ่ม การเกษตร ระยะเวลาในการเป็นสมาชิก ผลตอบแทนที่ได้รับจากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ความรู้ ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การได้รับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ความคิดเห็นของสมาชิกต่อผู้นำกลุ่ม ลักษณะการเป็นผู้นำ การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ การดำเนินงานกิจกรรมกลุ่ม บทบาทของคณะกรรมการและการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.2 ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

ศิริกุล ลิขสิทธิ์กุล (2547 : 41) ได้ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานธุรกิจกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ทำการศึกษามีความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมในการดำเนินธุรกิจอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง โดยมีความพึงพอใจสูงสุดในประเด็นการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานกลุ่ม ส่วนความพึงพอใจในด้านการบริหารจัดการกลุ่มอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีความพึงพอใจสูงสุดในประเด็นความพร้อมของคณะกรรมการกลุ่มในการบริหารจัดการ มีความพึงพอใจด้านผลประโยชน์ที่ได้รับมาก คือ สวัสดิการการช่วยเหลือสมาชิกในเวลามีปัญหา และมีความพึงพอใจด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคมมากในประเด็นการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

บุญรวม พานเพชร (2537 : 73) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของสมาชิกที่มีต่อการดำเนินธุรกิจของกลุ่มเกษตรกร จังหวัดตากพบว่า ประเด็นที่สมาชิกมีความพึงพอใจต่อการดำเนินธุรกิจกลุ่ม คือ การบริหารจัดการเรื่องการเงินของกลุ่ม การจัดการเรื่องวัสดุอุปกรณ์ การจัดหาสินค้าคุณภาพดีราคาถูกมาจำหน่ายแก่สมาชิก การขาดความรู้ความเข้าใจของสมาชิก การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การติดตามการดำเนินกิจกรรมของเจ้าหน้าที่

4.3 ปัญหาและข้อเสนอแนะที่มีต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของสมาชิก มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

สังวาล รัตนตระกูล (2550) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาค่าเฉลี่ยและการจัดระดับ พบว่า สินค้าส่วนใหญ่เป็นการขายส่ง โดยทั่วไปกระบวนการผลิตสินค้าเป็นไปในลักษณะพึ่งตนเองใช้วัตถุดิบหลักในชุมชน เทคโนโลยีที่ประหยัด และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปัญหาอุปสรรค ด้านตัวสมาชิก การเชื่อมโยงจากเจ้าหน้าที่เป็นปัญหาระดับมาก ส่วนเรื่องการเข้าร่วมประชุม การรับข่าวสารการประชุม ข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิก และค่าแรงการผลิต มีปัญหาอุปสรรคระดับปานกลาง ปัญหาอุปสรรคด้านการผลิต เกี่ยวกับวัตถุดิบ อุปกรณ์ และความรู้ในการผลิตสินค้า มีปัญหาระดับกลาง จากการศึกษา มีข้อเสนอแนะเห็นควรเร่งระดมปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรู้สึกรักเป็นเจ้าของกิจการวิสาหกิจชุมชน โดยประสานความร่วมมือองค์กรท้องถิ่น ดำเนินกิจการที่คงความเป็นเอกลักษณ์ ค่อยๆลดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์ (2548 : 84) ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เขตที่ 1 พบว่า ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ การขาดเงินทุนในการประกอบกิจการทั้งเงินทุนหมุนเวียน เงินทุนในการสร้างหรือปรับปรุงโรงเรือนและเงินทุนในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่

ใช้ในการผลิตที่ทันสมัยได้มาตรฐานที่จะขอรับรองคุณภาพเครื่องหมายอย.จากกระทรวง
สาธารณสุข วัตถุดิบในท้องถิ่นมีไม่สม่ำเสมอตลอดปีและมีราคาแพง ตลาดยังอยู่ในวงแคบเฉพาะ
ภายในท้องถิ่นหรือภายในจังหวัดเท่านั้น สมาชิกไม่มีเวลามาร่วมกิจกรรมกลุ่ม การมาร่วมกิจกรรม
กลุ่มได้ผลตอบแทนน้อยกว่าไปทำงานอื่น ทำให้สมาชิกไม่มีแรงจูงใจมาร่วมกิจกรรมกลุ่ม และ
การขาดความรู้ด้านการผลิต การตลาด การบริหารจัดการ โดยมีข้อเสนอแนะให้หน่วยงานราชการ
สนับสนุนงบประมาณทั้งเงินทุนหมุนเวียน วัสดุอุปกรณ์ และโรงเรือนการผลิตที่ได้มาตรฐาน ให้
รัฐจัดอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการพัฒนากลุ่ม การพัฒนาด้านการผลิต การตลาด การสร้างและ
พัฒนาเครือข่าย การบริหารจัดการรวมทั้งการให้เจ้าหน้าที่มาเยี่ยมเยียนให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด
และต่อเนื่อง ให้การสนับสนุนการขยายตลาดให้กว้างขวางขึ้น และการสนับสนุนให้กลุ่มแม่บ้าน
เกษตรกรมีการดำเนินงานกลุ่มได้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้สมาชิกมีงานทำและมีรายได้

ขจรเกียรติ บัวศรี (2530 : 89) ศึกษาลักษณะบางประการในการทำให้กิจกรรม
การรวมกลุ่มประสบความสำเร็จโดยขึ้นอยู่กับสมาชิกโดยเฉพาะความสามัคคี การมีส่วนร่วม และ
ความรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่เป็นหัวหน้ากลุ่มส่วนใหญ่มีความเห็นว่า สาเหตุที่เกษตรกรมี
รายได้ต่ำเนื่องจากราคาผลผลิตการเกษตรไม่แน่นอน การจัดตั้งกลุ่มธุรกิจเกษตรกรสามารถจะ
แก้ปัญหาได้ถูกจุดแต่ปัญหาการจัดตั้งที่พบจะได้แก่ ปัญหาจากตัวสมาชิกเองไม่เข้าใจใน
จุดมุ่งหมายของกลุ่ม ความไม่อดทนอดกลั้น ความไม่อดทนเสียกำลังทรัพย์ ซึ่งจะทำให้การรวบรวม
สมาชิกเป็นไปได้ยากและโดยเฉพาะผู้บริหารกลุ่มที่คิดจะหาหาก

จากแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจต่อการดำเนินงานวิสาหกิจ
ชุมชนสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาได้ดังนี้

- 1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของสมาชิก ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา
สถานภาพครอบครัว การเป็นสมาชิก ตำแหน่งทางสังคม การประกอบอาชีพ จำนวนสมาชิกใน
ครัวเรือน รายได้ในครัวเรือน แรงงานในครัวเรือน หนี้สินและแหล่งเงินทุน
- 2) ความพึงพอใจต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย
ด้านการบริหารจัดการ ด้านการผลิต ด้านการตลาดและการเชื่อมโยงเครือข่าย
- 3) ปัญหาและข้อเสนอแนะของสมาชิกในด้านการบริหารจัดการ ด้านการผลิต
ด้านการตลาดและการเชื่อมโยงเครือข่าย